

zakaj tudi ti, ko bi zmiraj proti enemu človeku obrnjen okoli in okoli njega postransko prišel, bi se med tem enkrat ovrtil. Ker se luna v 27 dneh in 8 urah le enkrat okoli in okoli obrne, je dan na njej malo da ne za 15 naših dni dolg; ravno tako tudi noč.

Luna ima tedaj trojni tek, najpred se vrtí okoli svoje podvózi počasi, da se v 27 dneh in 8 urah po enkrat osuče; drugič teče v kolobarji okoli zemlje, in dokončá vselej ta svoj tek v 27 dneh in 8 urah; in tretjič teče z zemljo vred okoli solnca in doprinese ž njo vred ta ték v enem našem letu, ali v 365 dneh in 5 minutah.

Luna je domá, je naša, in ima z zemljo vred le eno težo v primeri s solncem in z vsemi družimi zvezdami na nebu; — je z zemljo v velicah, menda ne še čisto razumljenih zavezah. Kakor zemlja luno, vleče tudi luna, pa z veliko manjo močjo zemljo na se; toraj se morje naravnost pod luno nekoliko v kópo vzdiguje. Ker se pa zemlja brž vrtí, luna tudi v svojem teku naprej hití, je očitno, da se taka kópa morjá hip na hip na drugem kraji svetá nareja, in da morje od enih krajev vkup leze se pod luno vzdigniti, in da v kopo vzdignjeno zopet saksebi leze, da ni tedaj nikoli pri miru, da zmiraj raste in vpada, kar se na vseh morskih bregovih dobro pozná, in da, ker se zmiraj giblje, se ne more nikdar usmraditi.

Kakor morje, tako se tudi podnebni zrak — in ker je 800krat loži od vode — še v višo kópo kot morje naravnost pod luno vzdiguje, in potem tudi razlezuje; toraj pričakujejo zlasti ob mlajih in krajcih vremenskih prememb; dostikrat se ob tacihi časih vreme spremení, velikrat pa tudi ne; zakaj večkrat je po 6 ali še več tednov mokro, ali pa tudi suho, brez vse premembe. Tako je tudi dobro znano, da luna ob mlajih mnogim ljudem krí bolj v možgane vzdiguje v njih veliko zabavo. Da bi se pa setev, košnja ali druga kmetijska dela ob enih lunah bolj ko ob družih sponašale, tega ni v več tisoč letih še nihče na tanko pripričati mogel; umni kmetovalci gledajo pri svojih delih le na letni čas, na vreme, silo in potrebo dela, in se drugim, ki za take reči na luno pazijo, posmehujejo.

Že s prostimi očmi se vidi luna grbasta, z okrepčanimi pa razločijo učeni na njej prav na tanko gore, hribe, doline, planjave itd. V luni so više gore kot na zemlji; na tisoče imajo že učeni razločenih in imenovanih gor, hribov, dolin itd. na luni. Da bi na luni umne stvari in druge živali — pa vse primerjene luninim okolnostim — lahko živele, in se svojega stvarnika in svojega življenja veselile, nad tem, kar so že nekteri Greki pred Kristusom mislili, ni ne najmanjše dvombe.

Šolske stvari.

Slovenska predavanja za pravoslovce.

Pod tem naslovom je „Pravnik slovenski“ v poslednjem svojem listu prinesel tehten članek, v katerem opominja tudi druge časnike, naj v prevdarek vzamejo prevažno šolsko zadevo.

„Pravnikov“ članek glasi se tako:

„Pravnik“ je v 1. listu prinesel zgodovinsko črtico, da že leta 1849. so domoljubni mladi pravoznanci razkladali nekatere postave v slovenskem jeziku, in sicer g. dr. Mažgon občni državljanski zakonik in g. dr. žl. Lehman kazenski zakonik na takratnem liceji ljubljanskem. Pozneje je g. dr. Kranjc na vseučilišču v Gradcu razlagal pravoslovcem občni državljanski in g. dr. Skedl kazenski zakonik, vendar je poslednji to reč le pritiral do 5. §., ker ni bil našega jezika zadosti zmožen. Za nekaj časa je bil g. dr. Krajnc

postavljen za profesorja na pravoznansko akademijo v Sibiriji (Hermanstadt) na Erdeljskem, kjer še sedaj oddaljen od svoje domovine predava pravoslovne nauke.

Slovenskim pravoslovcem se sedaj že več let ne razklada noben pravnišk predmet v domačem jeziku, in tudi ta je na visokih šolah prepuščen njihovi zasebni (privatni) marljivosti, in zadostovati mora to, kar se je učilo v srednjih učilnicah in ker tudi v gimnaziji niso prisiljeni vsi, ki mislijo pozneje službe na Slovenskem iskati, učiti se slovenskega jezika, kakor učnega predmeta, še smo sedaj v poprejšnjih razmerah, ko je celó privatno spričevalo zastran znanja (?) jezika pri podelitvi službe zadostovalo. Od tod prihaja, da je le malo število rodoljubnih slovenskih pravoslovcev zmožno jezika, kterega po dovršenih visokih šolah živo potrebujejo vsak dan pri občnji s slovenskim ljudstvom v njegovih najvažnejših zadevah, ki se tičejo premoženja in osobne svobode, drugi pa se še le začnejo učiti, ako so zadosti vestni, reči, katero bi že znati morali pri nastopu službe, za katero so plačani.

Ta obžalovanja vredna prikazen že več let izbuja premišljevanje ljudomilih znanstveno izobraženih učenjakov, in prišli so do trdnega prepričanja, da se tej neugodnosti ne pride drugače v okom, razun ako se ustanovi slovensko vseučilišče ali vsaj pravoslovna akademija, kterih poslednjih pa ni v okviru sedanje osnove visokih šol.

Prašanje je toraj opravičeno: kako bi se ta pomanjkljivost odstranila začasno, dokler nimamo visokih šol za naše pravoslovce?

Zgodovina je učiteljica življenja in v zamudi je nevarnost.

Vrnimo se tedaj do pretrgane niti in naj se spet ustanové učne stolice za nekatere pravoznanske predmete, kakor je občni državljanski in kazenski zakonik in postopniki državljanske in kazenske pravde.

Naj nihče ne poreče, da bode pri tem znanstvenost trpela, saj se že 21 let v slovenskem jeziku izdaja državni zakonik, toraj v jeziku ni izdatne ovire, ampak k večjemu v tistih ljudeh, ki ga rabiti imajo, pa se ga niso temeljito naučili. Razun tega imajo učitelji in učenci priložnost primerjati nemški in laški jezik pri naukih, ker je tako vsakemu znanstveno izobraženemu človeku potrebno dva jezika dobro znati. Dokler se ne ustanovi vsaj nepopolno slovensko vseučilišče, pridemo iz omenjene zadrege le, ako se zopet gori povedani predmeti na pravoslovnem oddelku v Gradcu učé. To bi se moralo že začetkom prihodnjega učnega leta vpeljati, ker je gotovo nekaj svetovalcev deželne in naddeželne više sodnije v Gradcu, kteri so gledé na potrebno znanstveno izobraženje in gledé na izurjenost v jeziku zmožni, omenjena predavanja prevzeti, dokler se mladi pravniki ne pripravijo tako, kakor to zahteva učna osnova visokih šol.

Posebno učitelj sodnih postopnikov ima zadosti priložnosti, pri razkladanji ponavljati zakonike in tako sploh poseben ozir jemati na praktično rabo. Ako pa se pokliče dr. Kranjc v domovino, imamo izvrstnega učenjaka, sprevidenega z vsemi potrebnimi postavnimi lastnostmi za dva teh predmetov, ker bi enemu samemu učitelju za vse štiri časa primanjkovalo.

Samo po sebi pa se razumeva, da iz teh predmetov morajo dotični in drugi nepristranski učenjaki izpraševati pri državnih in ostrih preskušnjah, kteri s privzetjem praktičnih učenjakov bi bili izpraševalna komisija za vsakega pravnika, kteri želi službe na Slovenskem.

S tem se odpravi tista že tolikokrat grajana ne-

sramnost, da se učenci srednjih šol odtegujejo nauku slovenskega jezika kakor učnega predmeta, po dognanih visokih šolah pa vendar služb na Slovenskem iščejo, v čemur tiči vir splošne nezadovoljnosti, nezaupanja, škodljivosti in razdraženosti, katerim ne bi smelo sledú biti v dobro vredjeni pravni državi (Rechtsstaat).

Ako se obzir jemlje na stroške take naprave, je očitno, da jih morajo koristiti vsikakor presegati, ker bile bi omenjene stolice za poldrug milijon Slovencev in za pol milijona Dalmatincev. V drugih naprednih državah, v katerih se za nauke in naučna sredstva potroši primeren letni iznesek, pa nahajamo za toliko število prebivalcev že celo vseučilišče.

„Pravnik“ je iz dejanskega stališča to misel sprožil, drugi časniki pa naj jo razvijajo v svojih obširnih predelih obširniše, ker živa je resnica, da se razburkane strasti v žalostni domovini vležejo, kedar vsak narod zadobi, kar ima že po naravnem pravu terjati provico, to je: sredstva za vresničenje vseobčne ravnopravnosti v avstrijski državi.

Prišla je dôba resnobnega delovanja za vse narode, katero je dosti teže kakor samo izbujanje narodne zavesti s petjem. Vsi stanovi morajo skladno pripomagati, da se zboljšajo materialne ali gmotne zadeve in da se doseže tista stopinja duševnega razvoja, ktereга nahajamo pri najnaprednijih narodih. Treba je toraj skrbeti za potrebni naraščaj (Nachwuchs) pravnikov, katerih na Slovenskem še vedno primanjkuje.

Sklenili so nedavno rodoljubi na Štirnem osnovati podporno društvo za slovenske učence visokih šol in zlasti za pravoslovce, da je mogoče tudi ubožnim, kateri imajo do te znanosti poklic, nauke dovršiti. Pričakovati je, da ne bodo samo društveniki, ampak tudi dobrotniki za žive in na smrt izdatne darove pokladali na žrtvenik domovine in da bodo slovenski sinovi zlati čas svoje mladosti vestno za nauke rabili, da se pripravijo znanstveno za prihodnje delovanje. Naj se toraj kmalu razglasijo pravila omenjenega podpornega društva, da se prične blago delovanje že prihodnje učno leto, ker čas hití, v zamudi pa je nevarnost.“

Drugi pot govorimo tudi mi par besedic o tem predmetu.

Slovensko slovstvo.

* *Podučne povesti*, spisal v laškem jeziku Frančišek Soave, poslovenil Štefan Kociančič — je ime 39 pól debeli in z mnogimi podobami ozaljšani knjigi, ktera je ravnokar v drugem natisu na svetlo prišla v Gorici v knjigarnici Paternollijevi, pa se dobiva pri vseh boljših knjigotržcih na Slovenskem po 60 soldov. Pripravna je ta knjiga vzlasti slovenski mladosti, kateri podaja podučno, kratkočasno, pa skozi in skozi tako, da nravnosti vstreza.

* *Zemlja v podobi krogle* ali tako imenovani *globus* pride s slovenskim popisom v založbi J. Giontiniu v kakih dveh mesecih na svetlo. Velikosti bode različne, večje in manjše, in potem tudi cena različna, nikoli pa viša kakor družih nemških globusov. — Naj tedaj stariši in učitelji, ki mislijo svoji šolski mladini kupiti globus, čakajo tako dolgo, da pride slovenski na svetlo. Gosp. Giontini-u gré hvala, da je tudi na to mislil, da Slovincem oskrbi slovenske globuse. Kedar pridejo, bode jih naznanil v „Oglasniku“.

Za kratek čas pa tudi v poduk.

„Brencelj“, v svojem zadnjem (13.) listu prav bogato obložen s pikavno tvarino in drobnih 120 krajc.

za pol leta prav med brati vreden, izvrstno šiba „vélike posestnike“ kranjske pod naslovom „usmiljeni Samaritani“, ki dr. Kljuna, ki je zavržen pri volitvah na ulicah obležal, na osla bašejo in v deželni zbor tirajo; tudi Kočevarje ilustrira kratko a dobro v njihovi največi „kočevski slavi s prekljami“.

Poln resnice pa je tudi sledeči pogovor:

Jože. Kako je neki, Tone, da so šli pri malem šundru v Kamniku precej žandarji tje in so bili pripravljni celó vojaki, v Novo vas, na Ptuje, v Celje in Kočevje, pa jih ni nihče poslal? Ni to prav čudno?

Jaka. Ti si čuden! Saj veš, da so vojaki in žandarji navajeni le nemške komandé. Če jih Slovenci na pomoč kličejo, ne razumejo jezika, in le kedar nemškutar v sili kričí, tekó na pomoč. V Kočevji, Novi vasi, Celji in na Ptujem pa so bili Slovenci v zadregi in nemčurji niso potrebovali vojaške pomoči, da bi jih vkrotili.

Pesem slovanska.

Sem Slovan, i rod slovanski
Moj je rod mogočen;
Sem Slovan, i dom slovanski
Moj je dom raztočen!
Slave narod brezštevilan,
Slave dom ogromno silan!

Kaj Anglež si razbrzdani,
Francoz nikdar siti?
Lah, Španjolj kaj mehkužani,
Nemec ponositi?
Jaz Slovan sem, sin sem Slave,
Slave slavne očetnjave!

Narod moj, mi najmileji,
Draga domovina!
Biser moj si najsveteji,
Ljubim te, jedina!
Ves ponosen se oziram,
V bračo svojo oko vpiram!

Kaj se bahate rodovi,
Slabovečni, mali?
Slava dihne i vetrovi
V nič so vas razgnali:
Slave moč je gromeči
Vse protivno v prah zdrobeči!

Vas ko zemlja še ni imela
Male zdaj države,
Slava že je carstva štela!
Velikosti Slave
Klanjali so se rodovi,
Klanjali bodo svetovi!

Rogački.

Dopisi.

Iz Gorice 16. julija. (*Javna preskušnja v tukajšnjem deželnem zavodu goriško-isterskih gluhonemov*) bode izjemno letos 28. dan t. m. namesti prve dni septembra. Izpraševalo se bode od 9. do 12. ure dopoldne. Vabimo uljudno one, kojim je kaj mar za tak ljudoljubni zavod, tisti dan v Gorico; — naj bi se prepričali o zmožnosti gluhonemov (gluhomutcev) in zastavili svojo veljavno besedo, kjer bi treba bilo, da se ustanovi enak zavod. Na Kranjskem bil bi gotovo velika dobrota. *)

*) Za ljudomili zavod iskreno zavzetega gosp. učitelja Ivana Boštjančiča prosimo lepo, naj „Novicam“ blagovoli poročati o tej koristni napravi, kajti treba je dandanes, da se v časnikih razglaša, na kar naj se pozornost sveta obrača. Vred.